

Recenzja pracy doktorskiej mgr Moniki Roman pt.:
„Uwarunkowania i kierunki zmian zasięgu geograficznego
rynku mleka surowego w Polsce”,
napisanej na Wydziale Nauk Ekonomicznych
Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
pod kierunkiem dra hab. Michała Pietrzaka, prof. SGGW

1. Ocena zasadności wyboru tematu rozprawy

Recenzowana rozprawa wpisuje się w nurt rozważań nad rolą przestrzeni w kształtowaniu się zjawisk i procesów ekonomicznych. Z zasięgiem geograficznym wiąże się zróżnicowanie podaży i popytu, kształtowanie cen oraz konkurencji. Procesy gospodarcze zachodzące w wymiarze przestrzennym wpływają na rozmieszczenie czynników produkcji i decydują o lokalizacji działalności gospodarczej. Na poziomie mikroekonomicznym, w tym przypadku gospodarstwa rolnego i zakładu przetwórczego, przestrzenny wymiar gospodarki nie jest tylko stanem wynikającym z faktu, że podmioty funkcjonują w określonej przestrzeni. Jest to również proces zmian geograficznego zasięgu oddziaływania czynników zewnętrznych na zachowania podmiotów. Bliższe i dalsze otoczenie jest pośrednim lub bezpośrednim elementem przyczynowo-skutkowego ciągu zdarzeń gospodarczych i szeregu decyzji podejmowanych przez producentów w skomplikowanym przestrzennym układzie uwarunkowań i czynników. Oddziałuje tu przede wszystkim ekonomiczny, ale też społeczny, środowiskowy (zwłaszcza w rolnictwie), czy polityczny wymiar rozwoju regionalnego. W produkcji rolnej przestrzenny charakter produkcji z definicji wyznacza ziemia użytkowana rolniczo. Zważywszy na powierzchnię zagospodarowaną przez rolnictwo i zajmowaną przez obszary wiejskie, badania z tego zakresu są szczególnie istotne. Przeobrażenia na rynku mleka, obejmujące między innymi zmiany w przestrzennej koncentracji produkcji i przetwórstwa mleka, wpisują się w szeroko zakrojony nurt badań regionalnych. Konkurencyjność krajowej produkcji i przetwórstwa mleka ma fundamentalne znaczenie dla funkcjonowania i rozwoju wielu obszarów w Polsce. Zatem wybór tematu uważam za trafny, aktualny i o dużym znaczeniu poznawczym oraz aplikacyjnym. W kontekście produkcji mleka w Polsce wagę tematu podkreśla fakt zmian, które następują – również w ujęciu regionalnym - w wyniki zniesienia kwot mlecznych.

2. Struktura i zawartość rozprawy

Praca liczy 265 stron, na których zamieszczony jest tekst zasadniczy (178 stron), streszczenie (w języku polskim i angielskim), spis treści, bibliografia, spis rysunków, tabel i załączników oraz aneks. Zawarty spis literatury obejmuje 330 pozycji wykorzystanych w pracy. Literatura jest starannie dobrana, właściwie cytowana i zawiera przegląd nie tylko krajowej, ale także zagranicznej literatury przedmiotu. Praca ma poprawny, klasyczny układ, charakterystyczny dla prac ekonomicznych, na który składa się siedem rozdziałów.

W pierwszym rozdziale ujęto zagadnienia wstępne związane z uzasadnieniem wyboru tematu, celem i zakresem pracy, hipotezami, wykorzystanymi metodami i materiałem badawczym. Głównym celem poznawczym rozprawy było określenie zasięgu geograficznego rynków produktów rolniczych na przykładzie rynku mleka surowego w Polsce. Ten cel pracy został precyzyjnie określony i jemu podporządkowano dwa cele poboczne. Podjęte badania obejmowały nie tylko stan analizowanych zjawisk, ale w ujęciu dynamicznym dotyczyły określenia wpływu zmian w organizacji zaopatrzenia zakładów przetwórczych w surowiec mleczny. W określeniu zasięgu rynku wykorzystane zostały różne metody ilościowe, a celem zastosowania wielu podejść była weryfikacja spójności wyników, w tym także użyteczność tych metod w przestrzennej analizie rynków rolnych. Ważnym celem pracy jest postawienie zadań związanych nie tylko z merytoryczną oceną funkcjonowania rynku, ale również włączenie celu metodycznego. Autorka podjęła się oceny przydatności różnych metod ilościowych w analizach rynków rolnych. W analizie zasięgu geograficznego rynku mleka wykorzystano metody oparte na przepływach towarowych, oparte na cenach i z uwzględnieniem kosztów transportu. Zastosowanie różnych metod prowadziło do uzyskania spójnych wyników określenia zasięgu geograficznego rynku. Przeprowadzenie analiz dla różnych okresów pozwoliło na wskazanie kierunków zmian i prognozowanie.

Dla realizacji celów pracy Autorka wyznaczyła aż 9 zadań badawczych. Taka ilość może powodować rozmycie głównego zamysłu pracy i oczekiwanych rezultatów. Na przykład zadanie 1 „rozpoznanie dotychczasowego stanu wiedzy na temat odległości i przestrzeni w teorii ekonomii” jest oczywistym elementem każdej pracy, w której musi znaleźć się osadzenie problemu badawczego w teorii. Można mieć wrażenie, że zadania tworzą uzasadnienie struktury pracy, w tym potwierdzenie sekwencji rozdziałów, ich brzmienia i treści. Potwierdza to odwołanie w każdym zadaniu do rozdziałów pracy oraz przytoczenie schematu realizacji obszaru badań w kolejnych rozdziałach. Moim zdaniem dla jasności zakresu merytorycznego, w kontekście zdefiniowania w pracy doktorskiej określonego obszaru rzeczywistości

społeczno-gospodarczej stanowiącej obiekt zainteresowań poznawczych, wystarczy wskazać 2 lub 3 konkretne zadania.

Doktorantka sformułowała dwie hipotezy badawcze. Obie hipotezy są trafne, odnoszą się wprost do tematu pracy. Pierwsza z nich odwołuje się bardziej do zagadnień teoretycznych – definiowania rynku w ujęciu przestrzennym (zasięgu geograficznego). Druga nawiązuje do wpływu organizacji łańcucha dostaw na rynku mleka i jego wpływu na zasięg geograficzny rynku. We wprowadzeniu (celu i szczególnie zadaniach badawczych) mowa jest o zasięgu geograficznym rynku i organizacji powiązań transportowych. Natomiast brakuje jasnego wskazania, że obiektem badań będą po prostu ogniwa pośrednie w łańcuchu dostaw, tj. grupy producenckie, spółdzielnie skupowe lub inni pośrednicy, wobec których sformułowana została hipoteza 2.

Przyjęty zakres czasowy badań, który obejmował 25 lat, został w pracy w pełni uzasadniony, a naukowo trzeba uznać za ambitny. W części analitycznej (str. 82 i dalsze) Doktorantka zastosowała dodatkowy podział na trzy okresy. Cezury czasowe w modelu SCP zostały właściwie przyjęte i należyte uzasadnione. Szkoda, że o takim podziale nie wspomniano w rozdziale 1.3. (zwłaszcza na str. 14).

W konstrukcji formalnej pracy, porównując streszczenie, spis treści i podrozdział 1.4., mogę stwierdzić, że ten ostatni element nie jest konieczny. Podrozdział 1.4. w zasadzie powielił spis treści, a czytelnik szukając rozeznania co do układu pracy sięga (zazwyczaj) do spisu treści lub streszczenia.

Drugi rozdział ma charakter teoretycznych rozważań, opartych na przeglądzie literatury. W tej części pracy Autorka przedstawia problematykę badawczą, a więc rolę odległości i przestrzeni w ekonomii oraz rozwój ekonomii przestrzennej oraz teorii lokalizacji. Ten rozdział jest dobrze napisany. Liczne cytowania i odwołania świadczą o znajomości literatury, a jej dobór i wykorzystanie cechuje się starannością i selektywnością. W przeglądzie literatury dotyczącej koncepcji procesów globalizacji i integracji przestrzennej rynków, lepiej byłoby pozostać przy ujęciu teoretycznym. Wyniki wartości eksportu i udziału w handlu światowym największych regionalnych porozumień handlowych oraz interpretację tych wyników warto byłoby przenieść do części analitycznej pracy. W tej części pracy Doktorantka opisuje także procesy integracji i globalizacji, oceniając je jako przyczynę spadku znaczenia tradycyjnych czynników lokalizacji. Autorka diagnozuje wpływ tych procesów na zmiany zachowania podmiotów gospodarczych. Warto byłoby pójść dalej i rozważyć, czy globalizacja i integracja same w sobie są współczesnymi czynnikami lokalizacji, czy tylko stwarzają warunki ujawnienia się nowych czynników (np. ujednoczenie rynków, łatwiejszy przepływ kapitału,

większy dostęp do nowoczesnych rozwiązań technologicznych, dogodne warunki dla inwestycji zagranicznych, lepsze warunki specjalizacji międzynarodowej, lepsze wykorzystanie zasobów surowcowych...).

Przestrzenny, geograficzny wymiar rynku był przedmiotem rozważań w rozdziale trzecim. Podrozdział 3.1. *Pojęcie rynku i jego wymiarów* zawiera przegląd literatury dokonany szczególnie pod względem trudności definiowania rynku i niedoskonałości w sposobach jego określania. W tej części, zważywszy na jej tytuł, zabrakło własnej definicji, nawet jeśli miałyby być kompilacją istniejących pojęć. W rozdziale tym przedstawiono metody ilościowe i jakościowe stosowane w ocenie zasięgu geograficznego rynków.

W czwartym rozdziale scharakteryzowano sektor mleczarski. Ujęta została struktura produkcji i przetwórstwa mleka, wyniki ekonomiczne, polityka interwencji na rynku mleka. Na początku warto byłoby zdefiniować, co Autorka rozumie i przyjmuje pod pojęciem sektora mleczarskiego, nazywanego też sektorem mleka, czy branżą (o której mowa w pierwszym zadaniu tego rozdziału oraz w opisie modelu SCP). W uwarunkowaniach (4.2.) pojawia się odniesienie do chowu bydła mlecznego, w tym pogłowia i wydajności produkcji i skupu mleka – podczas gdy podrozdział 4.3. zawiera w tytule strukturę produkcji mleka. Natomiast wyniki ekonomiczne sektora (4.6) zawężono do sytuacji ekonomicznej przedsiębiorstw mleczarskich, pomijając gospodarstwa mleczne. Z punktu widzenia zmian geograficznych w sektorze mlecznym w Polsce istotnym elementem pracy było omówienie przemian strukturalnych produkcji surowca (czyli gospodarstw rolnych) oraz przekształceń w przetwórstwie (czyli mleczarstwie). Dokonana analiza jest na tyle kompleksowa, że zgromadzony materiał pozwala na osobny opis zmian w rolnictwie i osobno w przemyśle. Zaproponowaną w pracy próbę łącznej analizy można argumentować bardzo ścisłym związkiem gospodarstw mlecznych z mleczarniami, jednak czynniki i procesy przekształceń w obu sferach były inne. Natomiast spoiwem obu sfer - produkcji i przetwórstwa mleka - mogłaby być analiza regionalna, na poziomie województw.

Piąty rozdział pracy dotyczy zasięgu geograficznego rynku mleka surowego w Polsce i jego zmiany w latach 1992-2014. Zdefiniowano w nim również zasięg geograficzny rynku mleka dla wybranych krajów. Dokonując badań z wykorzystaniem metody Elzinga-Hogarty Autorka dodaje kolejne obszary geograficzne na podstawie danych o wymianie handlowej. W efekcie powstaje nowy, w znaczeniu geograficznym, rynek. Następnie ocenie podlega zasięg tego rynku w odniesieniu do m.in. produkcji, udział w globalnej podaży. Tę część kończy delimitacja zasięgu geograficznego rynku sera i masła w Polsce.

Określenie zasięgu geograficznego rynku mleka surowego w Polsce oraz kierunki zmian kontynuowano w rozdziale 6, z tym, że analiza dotyczy metod opartych na cenach. Bazując na analizie cen dokonano także oceny powiązań cen skupu mleka w Polsce z cenami skupu mleka w innych krajach europejskich. Wartością rozdziału trzeciego jest udowodnienie rozszerzania się rynku mleka i powiązania cen.

Siódmy rozdział dotyczy badań łańcucha dostaw mleka surowego na przykładzie wybranych spółdzielni. Dla tych podmiotów przeprowadzono symulacje zwózki mleka, wskazując na potencjalne korzyści wynikające z integracji producentów mleka. Wartym podkreślenia jest utylitarny charakter wyników. Autorka dostarcza nie tylko źródeł poszukiwania oszczędności wynikających z integracji producentów mleka, ale słanych stron i ograniczeń integracji. Wnioski wynikające z badań stanowią wskazanie nie tylko dla zakładów mleczarskich, ale producentów mleka. Przeprowadzone badania empiryczne prowadzą do ważnych konkluzji dotyczących najmniejszych producentów mleka.

Z punktu widzenia czytelnika cenne było zamieszczenie w pracy podsumowań częściowych, umiejscowionych najczęściej po podrozdziałach lub obszernych rozważaniach.

Całość pracy kończy „Podsumowanie i wnioski”. Dla metodycznego celu pracy ważnym wnioskiem jest użyteczność metod w badaniach zasięgu geograficznego rynku i spójność wyników przy zastosowaniu różnych analiz. We wnioskach Autorka podkreśla ograniczenia i wady metod i przyjmowanych założeń, a zachowując ostrożności wnioskowania zaleca stosowanie kilku alternatywnych podejść.

3. Kwestie dyskusyjne

3.1. W tabeli 3 przedstawiono listę - nazwaną rankingiem - czynników lokalizacji działalności gospodarczej. Są to czynniki wskazane przez trzech autorów, opublikowane w trzech różnych latach, zebrane przez Świetlińską (2014). Na tej podstawie Doktorantka przyjmuje zmianę znaczenia czynników (stąd ranking), co może budzić wątpliwości, np.: czy lista czynników jest pełna i czy nie zawiera indywidualnej oceny każdego z trzech autorów;

3.2. Przy omawianiu teorii lokalizacji działalności rolniczej trudno zgodzić się z twierdzeniem, że nastąpiła zmiana znaczenia ziemi, która traktowana jako czynnik produkcji, stała się ziemią traktowaną jako medium. Wymaga wyjaśnienia znaczenie terminu „medium”, bowiem bez względu jakie zastosujemy podejście analityczne, w tym teorii lokalizacji działalności, ziemia zawsze pozostaje w rolnictwie podstawowym czynnikiem produkcji, miała i zachowuje zasadniczą funkcję produkcyjną w rolnictwie, jest kluczową determinantą sektora rolnego – także w wymiarze przestrzennym. W literaturze można znaleźć analizy zmian w

kierunkach zastosowania ziemi, w tym także świadczenia usług środowiskowych, turystyczno-rekreacyjnych lub wytwarzania dóbr nieżywnościowych (w tym biomasę na cele energetyczne), lecz nigdy z pominięciem (czy wręcz dla zachowania i podnoszenia) użytkowości produkcyjnej ziemi rolniczej i utrzymania rolniczego potencjału produkcyjnego;

3.3. We fragmencie pracy odnoszącym się do szkoły szwedzkiej w nurtach współczesnych teorii lokalizacji nawiązano do ograniczonej racjonalności decydenta. Powodem ograniczonej racjonalności jest niepełny zakres posiadanej przez niego wiedzy, który wynika z niecałkowitej informacji dotyczącej wpływu poszczególnych czynników lokalizacyjnych na efektywność przyjętych rozwiązań. Choć Autorka nie nazywa tego wprost, to omawiane zjawisko wpisuje się w obszar zagadnień asymetrii informacji. Jeśli tak, to czy asymetria dotyczy tylko specyficznych uwarunkowań określonych w koncepcji nurtu szkoły szwedzkiej, czy jest błędem rynkowym „uniwersalnym”, obecnym zawsze w procesie decyzyjnym?;

3.4. W podsumowaniu pierwszej części pracy Autorka wskazuje, „na decyzje dotyczące lokalizacji obiektów wpływ ma wiele czynników, które wraz z rozwojem teorii lokalizacji zmieniały swoje znaczenie”. Czy znaczenie czynników zmieniał rozwój teorii, czy przede wszystkim zmiany uwarunkowań gospodarczych i społecznych (sukcesywnie opisywane w teorii i uwzględnianie modelach)?;

3.5. Pierwsza część podrozdziału 4.5. *Polityka rządu wobec sektora mleczarskiego* wymagałaby szerszego uzasadnienia interwencji rynkowej na rynku mleka. W zakresie polityki i mechanizmów w stosunku do sektora mleczarskiego nie można pomijać dopłat bezpośrednich. Specyfika regulacji rynku mleka skłania do koncentrowania się wokół systemu regulacji rynku mleka, ale przecież największa część transferów odbywa się poprzez dopłaty bezpośrednie (zarówno w systemie uproszczonym uzupełnionym jak też w systemie pełnym), którego beneficjentem byli i są również producenci mleka;

3.6. W celu określenia zasięgu geograficznego rynku mleka do rynku niemieckiego dodano rynek mleka czeskiego. Nie kwestionując przyjętej metodyki stworzony „rynek mleka Czechy+Niemcy” reprezentuje rzeczywiście produkcję na poziomie 34 mln t, z tym że szczegółowe dane FAO (<http://www.fao.org/faostat/en/#data/QL>) wskazują, że produkcja w Niemczech w 2013 roku wynosiła 31,4 mln ton, podczas gdy w Czechach 2,9 mln ton. Zatem zastosowana metoda doprowadziła do połączenia ze sobą bardzo różnych rynków. Dlatego rodzi się pytanie o znaczenie takiego rezultatu i interpretację wyników. Dla rynku masła wyodrębniony (na podstawie przyjętych testów statystycznych) rynek tworzą: Polska+Czechy+Niemcy+Włochy, a „zdefiniowany w ten sposób rynek masła (...) ma bardzo wysoki udział w europejskiej podaży masła (68%) oraz znaczny udział w globalnej podaży

(32%)". Czy krajowi producenci zyskują w międzynarodowej (europejskiej i globalnej) konkurencji z tego faktu, że zasięg wymiany handlowej obejmuje Czechy, Niemcy i Włochy? Ponadto wyjaśnienia wymaga „doklejenie” (jak określa to Autorka) Włoch, które nie są znaczącym partnerem w handlu masłem, o czym mowa na str. 120 pracy;

3.7. W oparciu o przegląd literatury na str. 74 przedstawiono zakres geograficzny rynków, wyróżniając kolejno: lokalny (np. poziom gmin, ewentualnie powiatów), regionalny (np. poziom województw, ewentualnie makroregionów), ogólnokrajowy, semi-globalny i globalny. Z kolei na podstawie metod bazujących na cenach Autorka stwierdza, że zasięg geograficzny rynku mleka surowego w Polsce miał charakter regionalny. To stwierdzenie stało się też wnioskiem potwierdzającym hipotezę 1 – str. 180. Jednocześnie nie przeprowadzono badań na poziomie lokalnym, zatem nie wiemy, czy może zasięg geograficzny rynku mleka surowego w Polsce jest lokalny? O tej wadzie poziomu analizy pisze sama Autorka w:

- podsumowaniu rozdziału 7 na str. 176: „uzyskane wyniki można krytykować jeszcze z dwóch powodów. Po pierwsze, tak jak w przypadku poprzednich metod delimitacji rynku, wadą może być wykonywanie analiz na nieodpowiedniej jednostce administracyjnej. Bez wątplenia, jeżeli byłyby to analizy na małej jednostce administracyjnej np. gminie lub powiecie wyniki te byłyby bardziej szczegółowe”;

- we wniosku 2 na str. 180: „istnieją bariery utrudniające empiryczną delimitację rynków, a wśród nich można wymienić trudności w dostępie do danych na odpowiednim poziomie (...) dobór odpowiedniej jednostki administracyjnej (obszaru) jako wyjściowej do analizy zasięgu geograficznego”.

4. Uwagi techniczno-redakcyjne oraz uwagi szczegółowe

Praca jest napisana poprawnym językiem, w sposób przejrzysty i zrozumiały, chociaż zdarzają się niejasności, nieprecyzyjne określenia, skróty myślowe. Mimo, że wskazane przeze mnie poniżej uchybienia mają wymiar drobiazgowy, to z korzyścią dla przyszłego wykorzystania tekstu wskazuję na:

4.1. w trzech miejscach wyraz „spoza” napisano z błędem ortograficznym „z poza”;

4.2. str. 3 (pierwsze zadanie): „W rozprawie podjęto próbę empirycznego zdefiniowania rynku mleka surowego” – czy w ekonomii można mówić o empirycznym definiowaniu rynku, a jeśli tak, to na czym polega to definiowanie i czym różni się od klasycznej teorii rynku;

4.3. str. 8: „Polska uzyskuje również wysokie przychody ze sprzedaży artykułów mleczarskich”
- przychody z produkcji surowca uzyskują producenci, a przychody ze sprzedaży

artykułów mleczarskich mleczarnie – czy w precyzyjnym rozumieniu pojęcia *przychody* można mówić w odniesieniu do całego kraju;

4.4. str. 8: „Mleko (...) wymaga codziennej produkcji...” – może lepiej: w gospodarstwach rolnych wytwarzane jest codziennie;

4.5. str. 12, rys. 1: „Zasięg geograficzny mleka” – chyba chodziło o zasięg rynku;

4.6. str. 68: „Przykładowo, ekonomie w produkcji mogą przyczynić się do wejścia na rynki zagraniczne” – co oznacza ‘ekonomie’?;

4.7. str. 82: Rysunek 9 jest niespójny z treścią poprzedzającą rysunek w tym sensie, że przed pojawieniem się grafiki w tekście brakuje wprowadzenia, zapowiedzi (ta uwaga dotyczy kilku innych miejsc pracy);

4.8. str. 91: „Od 2004 roku dynamika importu artykułami mlecznymi ciągle rosła” - *dynamika importu artykułów mlecznych*;

4.9. str. 91, rys. 16: „Zmiany w strukturze handlu zagranicznego artykułami mlecznymi” – z brzmienia tytułu można się spodziewać, że dane będą dotyczyły struktury asortymentowej (np. w podziale na artykuły wyróżnione w tab. 7) lub geograficznej; tytuł powinien brzmieć: „Zmiany w wolumenie eksportu i importu artykułów mlecznych” lub „Zmiany w wolumenie handlu zagranicznym artykułami mlecznymi”;

4.10. str. 92: Autorka podaje, że w 1996 roku udział gospodarstw utrzymujących 10 i więcej krów stanowił 15% i wzrósł do 67% w 2014 roku, a z moich obliczeń (na podstawie danych tabeli) wynika, że było to odpowiednio 1,7% i 26%. Ponadto w tekście opisując udział gospodarstw według wielkości stada krów przytoczone jest odwołanie do rysunku 17, na którym przedstawiono strukturę pogłowia krów w Polsce. Inną miarą jest udział gospodarstw utrzymujących mniej niż 10 krów, a inną udział krów utrzymywanych w gospodarstwach do 10 sztuk;

4.11. str. 92: „(...) analogiczny udział wzrósł odpowiednio 46 i 67%” jeśli analogiczny udział, to nie mógł różnie wzrosnąć; zdanie powinno brzmieć: udział gospodarstw utrzymujących 10 i więcej krów stanowił zaledwie 15%. Od 1996 roku nastąpiły istotne zmiany w tym zakresie, a udział tych gospodarstw wzrósł do 46% w 2004 roku i 67% w 2014 roku;

4.12. str. 95, rys. 19 – ze względów stylistycznych proponuję zamienić sformułowanie „przerób na mleczarnię” na „przeciętny przerób mleka (w mln l na 1 mleczarnię)”;

4.13. str. 96: Lakonicznie brzmi tytuł podrozdziału 4.4.: „Zachowania w sektorze mleka”;

4.14. str. 104: Nie jest zrozumiała skala przyjęta na rys. 25. Z informacji wynika, że ceny skupu mleka w Polsce wzrosły 22-krotnie, w tym od wejścia Polski do UE niemal dziesięciokrotnie;

- 4.15. str. 112 (i inne), rys. 27 (i inne) – linia skumulowanych udziałów jest zbędna, ponieważ niewiele objaśnia; chcąc pokazać udziały lepiej na każdym słupku dodać w nawiasach wartości, a w legendzie rysunku opis: w nawiasach podano udział w łącznej wartości;
- 4.16. str. 120: „Najważniejszymi partnerami handlowymi byli Czesi, Niemcy, Słowacy i Holendrzy. (...) Największymi dostawcami masła byli Holendrzy i Niemcy.” – w handlu zagranicznym używa się raczej krajów, a nie narodowości;
- 4.17. str. 161: „(...) a w zakładzie D zbiorcze punkty odbioru mleka, ponadto oba zakłady.” – część zdania po przecinku jest niezrozumiała;
Błędy interpunkcyjne zaznaczyłem w tekście rozprawy.

5. Konkluzja

Koncepcja pracy, metody rozwiązania problemu i sformułowane wnioski wpisują się w problematykę badawczą ekonomii. Zastosowane w pracy metody są właściwe, adekwatne do zebranego materiału badawczego. W kontekście krytycznego podejścia do spostrzeżeń i wniosków publikowanych w literaturze przedmiotu trzeba zaznaczyć, że w części empirycznej Doktorantka weryfikuje i odnosi uzyskane wyniki własne z rezultatami jakie publikowali inni autorzy. Niewątpliwie Autorka udowodniła umiejętność dyskusji z literaturą. Udowodniła także umiejętność łączenia cząstkowych wyników w spójną analizę zależności. Te elementy składają się na dobry poziom merytoryczny rozprawy.

Podsumowując recenzję stwierdzam, że rozprawa doktorska Pani Moniki Roman, pod tytułem: „*Uwarunkowania i kierunki zmian zasięgu geograficznego rynku mleka surowego w Polsce*”, przygotowana pod kierunkiem dra hab. Michała Pietrzaka, prof. SGGW, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Autorki w dziedzinie nauk ekonomicznych, w dyscyplinie ekonomia. Rozprawa potwierdza też umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Wyczerpuje to wymagania art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 . Nr 65, poz. 595; z późn. zm.).

Wnioskuje o dopuszczenie Pani Moniki Roman do kolejnych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora.

